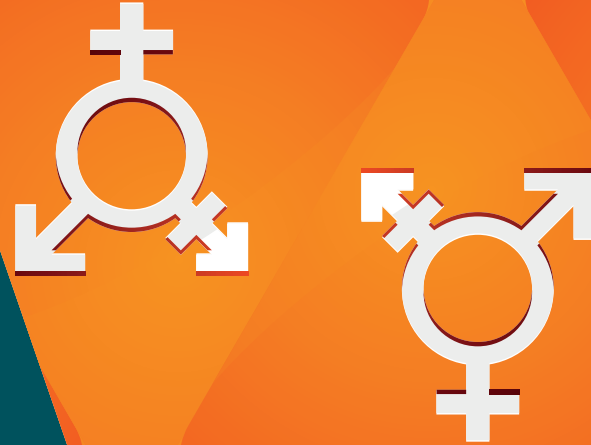

Translyčių žmonių padėtis ES

ES LGBT apklausos duomenų lyginamoji analizė

Santrauka

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 1, 2 ir 3 straipsniuose garantuojama teisė į žmogaus orumą, gyvybę ir asmens neliečiamybę. 6, 7 ir 8 straipsniuose garantuojama teisė į laisvę ir saugumą, privatų ir šeimos gyvenimą, taip pat teisė į asmens duomenų apsaugą. 14 straipsnyje pripažįstama teisė į mokslą, 20 straipsnyje – teisė į lygybę prieš įstatymą. 21 straipsnyje garantuojama teisė į nediskriminavimą, įskaitant nediskriminavimą dėl asmens lyties, 35 straipsnyje pripažįstama teisė į sveikatos apsaugą, 45 straipsnyje – teisė į judėjimo ir apsigyvenimo laisvę, 47 straipsnyje – teisė į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą.

Vyriškąją arba moteriškąją lytį, mums oficialiai priskiriamą, kai gimstame, pagrindžia mūsų fizinės savybės. Vis dėlto lytis gali nesutapti su lyties tapatybe, t. y. su tuo, ką žmogus mano apie savo lytį ir kokios lyties žmogumi jaučiasi esąs. Kadangi vis daugiau translyčių žmonių viešai atsisako tapatintis su vyru arba moterimi, aiškėja, kad žmogaus lyties tapatybės negalima priskirti tik dviem siauroms moters ir vyro kategorijoms. Iš ES lesbiečių, gėjų, biseksualų ir translyčių asmenų (toliau – LGBT) apklausos rezultatų matyti, kad tiek bendrai diskutuojant su visuomene lyčių klausimais, tiek svarstant konkrečias teises ir politikos priemones būtina neapsiriboti šiomis dviem kategorijomis.

Tai padaryti įmanoma remiantis daugybe palyginamų Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros (toliau – FRA) atliktos LGBT apklausos duomenų, padedančių suprasti kasdienį Europos Sąjungos (toliau – ES) ir jos valstybių narių translyčių žmonių gyvenimą.

„Esu translytė ir manau, jog labai svarbu, kad politikos formuotojai ir sveikatos priežiūros paslaugų teikėjai suprastų, jog lyčių spektras – tai ne vien du kraštutiniai. Tarp jų gali būti daug kas, ir žmonės gali gyventi visavertį gyvenimą nepriklausydami kuriai nors kraštutinei spektro kategorijai, t. y. nebūdami vyru arba moterimi. Norime būti geriau suprasti, tačiau dar svarbiau – mums reikia daugiau išteklių ir teisinės paramos, kad mūsų gyvenimas būtų lygiavertis kitų žmonių gyvenimui.“ (Translytė moteris, 28 metai, Nyderlandai)

Ataskaita „Translyčių žmonių padėtis ES“ (angl. *Being Trans in the European Union*) ir ši santrauka parengtos remiantis apklausos rezultatais išanalizavus 6 579 save translyčiais žmonėmis vadinančių respondentų patirtį. „Translyčiai žmonės“ (angl. *trans*) – plati sąvoka, apimanti visus, kurie laiko save kitokios lyties asmeniu ir (arba) išreiškia kitokią lyties tapatybę nei ta, kuri buvo priskirta jiems gimus. Šį terminą plačiai vartoja Europos ir viso pasaulio translyčiai žmonės. Jis pasirinktas siekiant išvengti translyčių žmonių painiojimo su viena iš galimų tapatybės grupių, iš kurių respondantai galėjo rinktis („translytis asmuo“, angl. *transgender*). Nors iš rezultatų negalima spręsti apie visų ES gyvenančių translyčių žmonių padėtį, tai yra didžiausios apimties iki šiol surinktų tokio pobūdžio empirinių duomenų apie translyčių asmenų patirtį įvairiose gyvenimo srityse rinkinys.

Svarbiausi nustatyti faktai

Rezultatai atskleidžia, kad translyčių žmonių pagrindinių teisių pažeidimai yra dažnas reiškinys, – diskriminavimą, smurtą ir priekabiavimą jie patiria daug dažniau nei kiti

apklausos respondentai, t. y. lesbietės, gėjai arba biseksualai. Dėl tokios patirties translyčiai žmonės jaučia nuolatinę baimę, kai kurie iš jų vengia rodytis tam tikrose vietose ir slepia arba maskuoja savo tikrąją lyties tapatybę, toliau apribodami savo teises.

Problemų, kurių translyčiai žmonės patiria laisvai reikšdami savo lyties tapatybę, kyla dėl to, kad visuomenė yra nepakankamai informuota apie jų tapatybės ir gyvenimo tikrovę. Problemos sukuria užburtą ratą, kuriame persipina baimė ir nežinojimas, netolerancija, diskriminavimas ir netgi smurtas iš neapykantos.

Translyčiai žmonės teigia galintys laisviau reikšti savo lyties tapatybę, jei yra tinkamai parengti ir įgyvendinami kovai su diskriminavimu skirti veiksmų planai, pozityvios priemonės ir lygybės užtikrinimo politika. Apklausos rezultatuose pabrėžiama, kad didelę reikšmę turi teisinė sistema ir įgyvendinamos politikos priemonės. Jos padeda apsaugoti ir viešinti pagrindines teises, keisti socialines normas ir įsitikinimus ir taip gerinti žmonių gyvenimą.

FRA nuomonė

ES veiksmų ir nacionalinių priemonių stiprinimas

ES ir jos valstybės narės yra skatinamos su translyčiais žmonėmis susijusius klausimus spręsti remdamosi šios apklausos rezultatais ir kai kurių ES valstybių narių patirtimi bei perspektyvia dabartine praktika. Formuodamos žmogaus teisių užtikrinimo ir nediskriminavimo politiką, sudarydamos veiksmų planus ir rengdamos informuotumo šiais klausimais didinimo kampanijas, jos visų pirma turėtų užtikrinti apsaugą dėl lyties tapatybės ir lyties raiškos.

Atlikus apklausą paaiškėjo, jog diskriminavimą ir smurtą asmenys dažnai gali patirti dėl to, kad neatitinka tradicinių lyties raiškos normų, todėl ES moterų ir vyrų lygybės strategija turėtų būti išplėsta – į ją reikėtų įtraukti kovos su lyčių stereotipais ir diskriminavimu dėl lyties tapatybės, lyties raiškos ir transfobijos veiksmus.

ES LGBT APKLAUSOS TRANSLYČIAI RESPONDENTAI

Turint galvoje translyčių žmonių įvairovę, šioje analizėje yra nagrinėjama tapatybės pogrupių (angl. *sub-identity groups*) padėtis, kadangi jų su pagrindinėmis teisėmis susijusios problemos gali labai skirtis. Ankstesniuose translyčių asmenų studijų srityse tyrimuose buvo apibūdinami translyčių moterų, translyčių vyrų ir kitų translyčių asmenų gyvenimo skirtumai, tačiau šis tyrimas yra pirmasis ES lygmens tyrimas, kuriame galima palyginti įvairius pogrupius. ES LGBT imtį sudaro pakankamas skaičius kiekvieno pogrupio atstovų, todėl juos galima nuodugniai palyginti (1 pav.).

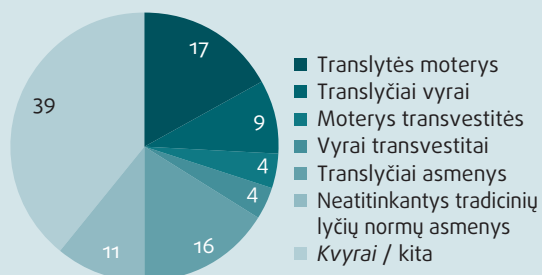
Grupių pavadinimai – „translytės moterys“, „translyčiai vyrai“, „moterys transvestitės“, „vyrų transvestitai“, „translyčiai asmenys“, „neatitinkantys tradicinių lyčių normų asmenys“ (angl. *gender variant*) ir „kvyrų / kiti asmenys“ (angl. *queer/other persons*) – atitinka pačių apklausoje dalyvavusių translyčių respondentų pasirinktus terminus. Be to, translyčių žmonių patirtį lemia jų išsilavinimas, socialinės ir ekonominės aplinkybės, taip pat kitos ypatybės, į kurias, jei jos yra aktualios, analizėje atsižvelgiama.

Apklausoje dalyvavusių translyčių respondentų ypatybės

Apklausoje dalyvavę translyčiai respondentai:

- vidutiniškai yra jauno amžiaus – septyni iš 10 respondentų yra 18–39 metų amžiaus (vidurkis – 34 metai);
- pasiskirsto į skirtingus pogrupius (tapatybės grupes); translyčių moterų yra dukart daugiau nei translyčių vyrų, o moterų transvestičių yra beveik tiek pat, kiek vyrų transvestičių;
- vienodai pasiskirsto į išsilavinusių ir mažiau išsilavinusių asmenų grupes;
- dažniau nei bendroji populiacija patenka į žemesnę pajamų kvartilio grupę;

1 pav. Imtį sudarančių translyčių žmonių tapatybės grupės (proc.)

Klausimai. Apskaičiuotasis kintamasis rodiklis pagal šiuos apklausos klausimus:

A2. Kokia lytis jums buvo priskirta gimus? Moteris / Vyras.

A3. Ar esate / buvote translytis asmuo? Taip.

A3.1 Pasirinkite vieną jums priimtinausią atsakymą. 1 Translytis asmuo 2 Transseksualas 3 Moteris, kuri anksčiau buvo transseksualė 4 Vyras, kuris anksčiau buvo transseksualas 5 Neatitinkantis tradicinių lyčių normų asmuo 6 Transvestitas 7 Kvyras 8 Kita, parašykite:...

Pastaba. Kategorijų „translytis asmuo“ ir „transseksualas“ respondentai perskirstyti į grupes „translyčiai vyrai“ ir „translytės moterys“; išsamesnė informacija pateikiama pagrindinės ataskaitos 2 priede.

Šaltinis. ES LGBT apklausos translyčiai respondentai.

Šaltinis. FRA atlikta ES LGBT apklausa, 2012 m.

- savo seksualinę orientaciją apibūdina kaip „biseksualus“ arba „gėjus“ arba vartoja kitus terminus;
- yra linkę neturėti artimų santykių, trečdalis jų gyvena vieno asmens namų ūkyje;
- dažniau gyvena miestuose.

Translyčių žmonių imtį sudaro labai įvairūs asmenys: respondentai renka skirtingus tapatybės pogrupius, skirtingai jaučiasi esą vyrai, moterys arba kitokie asmenys (priklausymas lyčiai), skirtingai reiškia lytį ir skirtingai bando gyventi pagal savo lyties tapatybę (atviras tapatybės reiškimas, socialinis ir (arba) medicininis lyties keitimas).

Pusė apklausoje dalyvavusių translyčių respondentų turi aukštąjį išsilavinimą (koledžo, universiteto arba aukštojo mokslo diplomą, 53 proc.). Pusė translyčių respondentų (51 proc.) nurodo, kad dirba mokamą darbą (prie šios grupės priskiriami laikinai atostogaujantys respondentai). Vienas iš keturių respondentų yra studentas (24 proc.), o 13 proc. neturi darbo. Nedidelę imties dalį sudaro asmenys, dirbantys nemokamą arba savanorišką darbą, išėję į pensiją arba nedirbantys dėl kitų priežasčių.

Visos LGBT imties pajamų pasiskirstymas atitinka bendrosios populiacijos pajamų pasiskirstymą¹ – į kiekvieną kategoriją patenka maždaug po ketvirtadalį respondentų. Vis dėlto translyčiai respondentai dažniau nei kitų LGB grupių respondentai nurodo, kad jų namų ūkio pajamos patenka į žemiausią pajamų kvartilio grupę, ir rečiau nurodo, kad jų pajamos patenka į aukščiausią pajamų kvartilio grupę.

Beveik pusė visų translyčių žmonių grupių respondentų nurodo, kad apklausos metu neturėjo artimų santykių (48 proc.), o didžioji jų dauguma nurodo, kad jų civilinė būklė yra „nesusituokęs“ (75 proc.). Vienas iš septynių respondentų yra vedęs (ištekėjusi) arba gyvena su partneriu, su kuriuo yra įregistravęs (-usi) partnerystę (15 proc.).

Diskriminacija

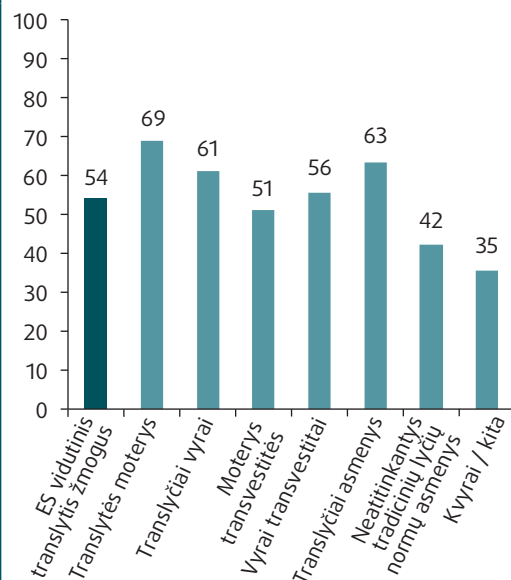
„Norėčiau, kad kitiems žmonėms būtų visai nesvarbu, kokios lyties asmuo esu. Turėčiau turėti galimybę užsiimti savo reikalais ir sulaukti nešališko elgesio ir pagarbos, kad ir kaip atrodyčiau. Tiesiog noriu, kad man būtų leidžiama būti savimi, ir nesirūpinti dėl to, ką mano kiti.“
(Translytis žmogus, 42 metai, Jungtinė Karalystė)

Kad būtų galima sukurti įtraukią ir sanglauda pagrįstą visuomenę, kuri išnaudoja savo žmogiškąjį kapitalą ir visiems savo nariams užtikrina gerovę ir klestėjimą, būtina sudaryti galimybę visiems asmenims lygiomis teisėmis dalyvauti visame visuomenės gyvenime ir užtikrinti jų nediskriminavimą. Šiuo požiūriu ES LGBT apklausos rezultatai kelia nerimą. Iš jų matyti, kad užtikrinti translyčių žmonių lygybę – kol kas sunkiai pasiekiamas tikslas. Kad jis būtų įgyvendintas, būtina imtis ryžtingų veiksmų ES ir valstybių narių mastu.

Daugiau nei pusė visų translyčių respondentų (54 proc.), palyginti su 47 proc. visų LGBT respondentų, per metus iki apklausos jautėsi asmeniškai diskriminuojami arba prie jų buvo priekabiuojama dėl to, kad smurtautojai manė juos esant translyčiais žmonėmis. Jauni, mokamo darbo neturintys arba mažesnes pajamas gaunančiųjų kategorijai priklausantys respondentai jautėsi labiau diskriminuojami. Be to, kuo atviriau apklausoje dalyvavę translyčiai žmonės teigė, kad yra arba buvo translyčiai žmonės, tuo dažniau jie nurodė, kad jautėsi diskriminuojami.

¹ Remiantis Europos socialinio tyrimo (EST) rezultatais, susijusiais su pajamų pasiskirstymu; daugiau informacijos pateikiama pagrindinės ataskaitos 2 priede.

2 pav. Translyčiai respondentai, kurie per pastaruosius 12 mėnesių jautėsi diskriminuojami arba prie kurių buvo priekabiuojama dėl to, kad juos manė esant translyčiais žmonėmis (pagal tapatybės grupes, proc.)

Klausimas. CzA. Ar per pastaruosius 12 mėnesių šalyje, kurioje gyvenate, asmeniškai jautėtės diskriminuojamas (-a) ar įžeidinėjamas (-a) dėl to, kad jus manė esant: D. Translyčiu asmeniu. Taip.

Ėminys. ES LGBT apklausos translyčiai respondentai.

Šaltinis. FRA atlikta ES LGBT apklausa, 2012 m.

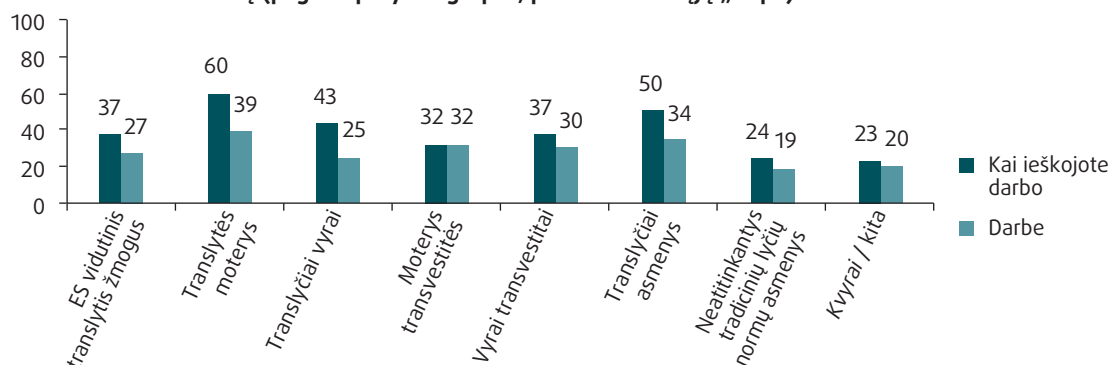
Apklausos dalyvių buvo teirujamasi apie jų patirtą diskriminavimą keliose socialinio gyvenimo srityse.

- Darbas. Daugiau nei trečdalis (37 proc.) translyčių respondentų jautėsi diskriminuojami dėl lyties tapatybės, kai ieškojo darbo, o ketvirtadalis (27 proc.) nurodė, kad dėl to buvo diskriminuojami darbe.
- Švietimas. Ketvirtadalis translyčių respondentų, kurie patys lanko mokyklą / universitetą arba

kurių vaikas / vaikai lanko mokyklą / universitetą, teigia, kad per 12 mėnesių iki apklausos jautėsi asmeniškai diskriminuojami mokyklos arba universiteto darbuotojų. Vertinant tik translyčius moksleivius ir studentus, procentinė dalis padidėja iki 29 proc.

- Sveikatos priežiūra. Maždaug vienas iš penkių respondentų, kuriems per metus iki apklausos buvo suteiktos sveikatos priežiūros paslaugos (22 proc.) arba socialinės paslaugos (19 proc.),

3 pav. Translyčiai respondentai, kurie jautėsi diskriminuojami jiems ieškant darbo arba darbe per pastaruosius 12 mėnesių (pagal tapatybės grupes, proc. atsakiusiųjų „taip“)?

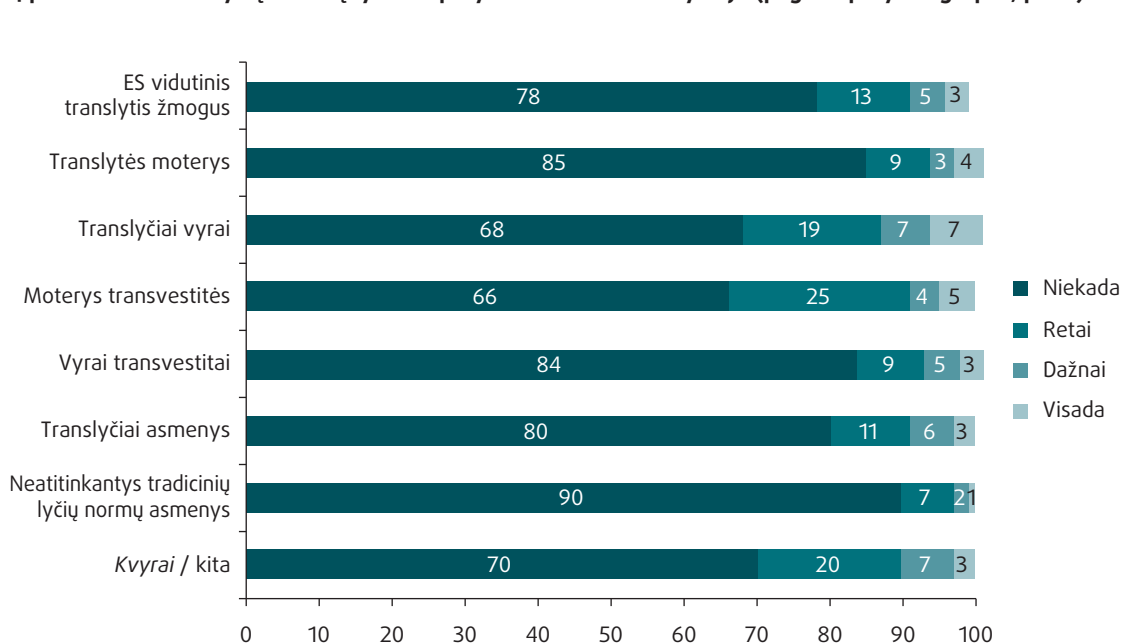

Klausimas. C4. Ar per pastaruosius 12 mėnesių kurioje nors iš išvardytų situacijų asmeniškai jautėtės diskriminuojamas (-a) dėl to, kad esate translytis asmuo: A. Kai ieškojote darbo; B. Darbe.

Ėminys. ES LGBT apklausos translyčiai respondentai, kurie per 12 mėnesių iki apklausos kreipėsi dėl darbo arba dirbo / turėjo darbą.

Šaltinis. FRA atlikta ES LGBT apklausa, 2012 m.

4 pav. Atviras translyčių žmonių lyties tapatybės reiškinys mokykloje (pagal tapatybės grupes, proc.)

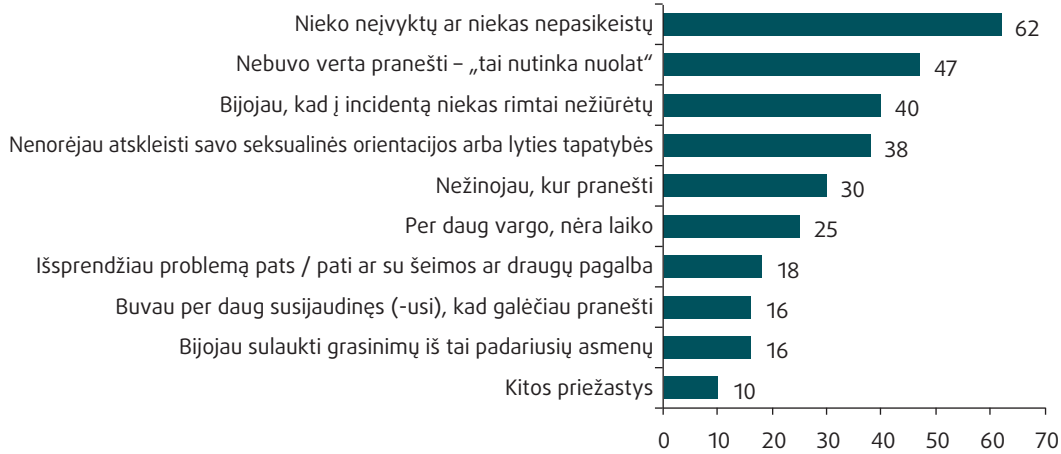

Klausimas. C9. Ar mokydamasis (-i) mokykloje iki 18 metų amžiaus jūs... – A. Mokykloje atvirai kalbėjote, kad esate translytis asmuo? Atsakymų kategorijos išvardytos paveiksle (kategorija „Man tai netinka“ neįtraukta).

Ėminys. ES LGBT apklausos translyčiai respondentai, kuriems klausimas atrodė tinkamas jų situacijai.

Šaltinis. FRA atlikta ES LGBT apklausa, 2012 m.

5 pav. Kodėl nebuvo pranešta apie paskutinį diskriminacijos atvejį (atvejų proc.)

Klausimai. C6. Kalbant apie paskutinį diskriminacijos atvejį, ar jūs arba kas nors kitas kam nors pranešėte apie jį? „Ne“.
C7. Kodėl apie tai nepranešėte?

Ėminys. ES LGBT apklausos translyčiai respondentai, kurie patyrė diskriminaciją ir apie paskutinį diskriminacijos atvejį nepranešė.

Šaltinis. FRA atlikta ES LGBT apžvalga, 2012 m.

jautėsi sveikatos priežiūros arba socialines paslaugas teikiančių darbuotojų diskriminuojami dėl to, kad yra translyčiai žmonės.

- Prekės ir paslaugos. Jei respondentas yra jaunas, bedarbis ir (arba) priklauso mažesnes pajamas gaunančiųjų kategorijai, jis dažniau nurodo, kad per metus iki apklausos jautėsi diskriminuojamas.

Tik labai nedidelė respondentų dalis pranešė apie paskutinį incidentą, kai patyrė diskriminaciją. Vis dėlto translyčiai žmonės dažniau nei kitų LGB grupių respondentai praneša apie paskutinį diskriminacijos atvejį. Daugiau nei trys iš penkių translyčių respondentų apie incidentą nepranešė, nes buvo įsitikinę, kad nieko neįvyktų ir niekas nepasikeistų, o pusė jų taip pasielgė todėl, kad manė, jog nebuvo verta pranešti. Translyčiai respondentai taip pat bijojo, kad į incidentą niekas rimtai nežiūrėtų, ir nenorėjo

atskleisti savo seksualinės orientacijos ir (arba) lyties tapatybės. Beveik vienas iš trijų respondentų (30 proc.) nežinojo, kaip arba kur reikia pranešti.

Kad būtų įgyvendinama esama teisinė sistema, kurioje yra draudžiama su darbu susijusi diskriminacija dėl lyties tapatybės, labai svarbu apie incidentus, kai asmenys patyrė diskriminaciją, pranešti kompetentingoms institucijoms, pavyzdžiui, lygybę užtikrinančioms institucijoms. Lyčių lygybės direktyvoje (naujos redakcijos) numatyta, kad turi būti paskirtos institucijos, kurioms būtų pavesta teikti pagalbą nukentėjusiesiems nuo diskriminacijos, šiems teikiant skundus (20 straipsnio 2 dalies a punktas). Be to, valstybės narės privalo leisti pilietinės visuomenės organizacijoms padėti nukentėjusiesiems teisminėse arba administracinėse procedūrose (17 straipsnio 2 dalis).

FRA nuomonės

Diskriminacija darbe ir naudojantis prekėmis ir paslaugomis

Iš apklausos rezultatų matyti, kad lyties raiškos ir patiriamos diskriminacijos ryšys yra stebėtinai stiprus. Vykdydamas esamų lygybės užtikrinimo teisės aktų peržiūrą arba priimdamas naujus tos srities teisės aktus, ES teisės aktų leidėjas turėtų užtikrinti, kad į teisės aktus būtų įtrauktos nuostatos, susijusios su diskriminacija dėl lyties tapatybės. Šiuo metu ES teisėje užtikrinta asmenų, kurie ketina keisti lytį, ją keičia arba jau pakeitė, teisinė apsauga turėtų būti taikoma visiems translyčiams žmonėms.

Iš apklausos matyti, kad labai nedidelė dalis apklausoje dalyvavusių translyčių žmonių pranešė atitinkamoms institucijoms apie incidentus, kai jie patyrė diskriminaciją. ES turėtų toliau atidžiai stebėti, ar, įgyvendinant Lyčių lygybės direktyvą (2006/54/EB, naujos redakcijos) ir Lyčių lygybės naudojantis prekėmis bei paslaugomis direktyvą (2004/113/EB), skundų nagrinėjimo institucijos ir procedūros yra veiksmingos. ES valstybės narės turėtų užtikrinti, kad lygybės užtikrinimo institucijos ir kiti nacionaliniai skundų nagrinėjimo mechanizmai būtų tinkamai įgalioti ir turėtų reikiamus išteklius tam, kad būtų didinamas visuomenės informuotumas apie diskriminaciją dėl lyties tapatybės ir kad būtų dažniau pranešama apie incidentus.

ES valstybės narės turėtų užtikrinti, kad viešojo sektoriaus institucijos rengtų ir įgyvendintų įvairovės strategijas ir vienodo požiūrio politiką visiškai gerbdamos privatų gyvenimą, dalydamosi patirtimi ir perspektyvia praktika, susijusia su translyčių žmonių poreikių tenkinimu. Tai galima pasiekti, pavyzdžiui, priimant elgesio kodeksus ir sudarant galimybes lengviau pasikeisti pavardę, vardą ir lytį dokumentuose, kurie yra reikalingi darbinantis. Valstybės narės turėtų remti profesinių sąjungų ir darbdavių organizacijų pastangas darbovietėse ir profesinio mokymo įstaigose geriau įgyvendinti įvairovės ir nediskriminavimo politiką atsižvelgiant į lyties tapatybės aspektą.

Diskriminacija švietimo srityje

Iš apklausos matyti, kad švietimas – tai sritis, kurioje translyčiai respondentai dėl savo lyties raiškos arba lyties tapatybės patiria patyčias arba neigiamą reakciją. ES, stengdamasi kovoti su lyčių stereotipais įgyvendindama ES moterų ir vyrų lygybės strategiją, turėtų padėti kovoti su patyčiomis mokyklose, kurias patiria translyčiai žmonės – mokiniai arba tėvai. Įgyvendinant ES švietimo programą, valstybės narės turėtų būti raginamos mokyti vienos iš kitų, taip pat turėtų būti skatinama skleisti žinomus kovos su transfobiniu tyčiojimusi geriausios patirties pavyzdžius.

ES valstybės narės turėtų užtikrinti, kad mokyklų aplinka būtų saugi ir palanki translyčiams žmonėms, kad jose nebūtų diskriminacijos, patyčių ir atskirties. Mokyklos turėtų būti raginamos įvairiose srityse įgyvendinti kovos su patyčiomis politiką, apimančią su translyčiais žmonėmis susijusius aspektus.

Kompetentingos valdžios institucijos, pavyzdžiui, lygybę užtikrinančios institucijos, nacionalinės žmogaus teisių užtikrinimo institucijos ir vaikų ombudsmenai, turėtų būti tinkamai įgalioti ir skatinami nagrinėti tyčiojimosi ir diskriminavimo dėl lyties tapatybės atvejus, nustatomus švietimo srityje, ir tuo tikslu jiems turi būti skiriami reikiami išteklių.

ES valstybės narės turėtų užtikrinti, kad mokyklinio ugdymo programose būtų pateikta objektyvi informacija apie lyties tapatybę ir lyties raišką; tai padėtų ugdyti mokytojų ir moksleivių tarpusavio pagarbą bei supratimą ir geriau suvokti problemas, kurių patiria translyčiai žmonės. ES valstybės narės turėtų užtikrinti, kad skirtus mokymo kursus apie tai, kaip spręsti švietimo srityje kylančius su translyčiais žmonėmis susijusius klausimus ir kaip elgtis įvykus transfobinio tyčiojimosi ir priekabiavimo incidentams.

Diskriminacija ir galimybė gauti sveikatos priežiūros paslaugas

Kaip matyti iš apklausos, maždaug vienas iš penkių respondentų, kurie per metus iki apklausos naudojo sveikatos priežiūros arba socialinėmis paslaugomis, jautėsi sveikatos priežiūros arba socialinių paslaugų personalo diskriminuojami dėl to, kad yra translyčiai žmonės. ES valstybės narės turėtų užtikrinti, kad sveikatos priežiūros specialistams ir sveikatos draudimo darbuotojams būtų rengiamas reikiamas mokymas ir teikiama informacija apie su sveikata susijusius translyčių žmonių poreikius, taip siekiant pakeisti nepalankią nuomonę ir kokybiškiau teikti paslaugas translyčiams žmonėms.

ES valstybės narės turėtų apsvarstyti, kaip galėtų užtikrinti, kad translyčiams žmonėms būtų suteikta galimybė gauti jiems reikalingas sveikatos priežiūros paslaugas ir kad teikiant šias paslaugas su jais būtų elgiamasi laikantis vienodo požiūrio ir pagarbiai. Valstybės narės turėtų apgalvoti, kaip sudaryti lengvesnes sąlygas gauti su lyties keitimu susijusį gydymą, ir, jei tokios gydymo paslaugos neteikiamos, padėti tokias paslaugas gauti jas teikiančioje ES valstybėje narėje.

ES valstybės narės turėtų nacionaliniuose sveikatos priežiūros planuose ir politikos priemonėse daryti nuorodą į translyčiams žmonėms skirtas sveikatos priežiūros paslaugas ir užtikrinti, kad į translyčius žmones ir jų poreikius būtų atsižvelgiama ir vykdoma su sveikata susijusias apklausas, sudarant mokymo programas ir formuojant sveikatos politiką.

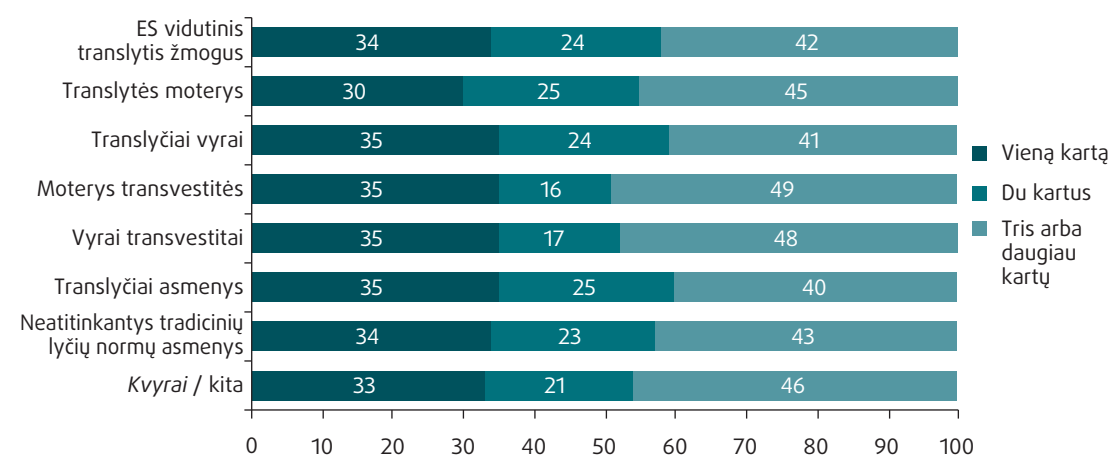
Smurtas ir priekabiavimas

„Būti translyčiu asmeniu Lietuvoje – sunkiausias dalykas, kokį tik galima įsivaizduoti. Gyvenu nuolatinėje baimėje ir, galiausiai, išvis nebeoriu gyventi. <...> Aš patiriu tiek daug diskriminacijos, priekabiavimų ir smurto, kad tai jau tapo mano kasdienybe.“ (Translytis asmuo, 25 metai, Lietuva)

Atlikus ES LGBT apklausą, labiausiai šokiruoja tai, kad labai daug translyčių žmonių pakartotinai patiria smurtą ir neapykantos nusikaltimus, – tai rodo, kad visoje ES būtina tobulinti kovos su neapykantos nusikaltimais politiką:

- maždaug kas antras translytis respondentas kartą per metus patiria smurtą arba priekabiavimą, – translyčiai respondentai incidentų patiria dukart dažniau nei kiti apklausos dalyviai, t. y. lesbietės, gėjai ir biseksualai;
- maždaug du iš penkių translyčių respondentų (44 proc.), per 12 mėnesių iki apklausos nukentėjusių nuo smurto, nurodo per šį laikotarpį tai patyrę tris arba daugiau kartų;
- iš rezultatų, pateiktų pagal tapatybės grupes, matyti, kad per šį laikotarpį daugkartinį smurtą (tris arba daugiau kartų) dažniausiai patyrė moterys transvestitės ir vyrai transvestitai.

6 pav. Translyčiai respondentai, kurie per pastaruosius 12 mėnesių buvo fiziškai / lytiškai užpulti arba kuriems buvo grasinama smurtu (pagal incidentų skaičių ir tapatybės grupes, proc.)

Klausimas. FA1_3. Kiek kartų kažkas jus fiziškai / lytiškai buvo užpuolęs arba grąsino jums smurtu per pastaruosius 12 mėnesių Europos Sąjungoje / šioje šalyje?

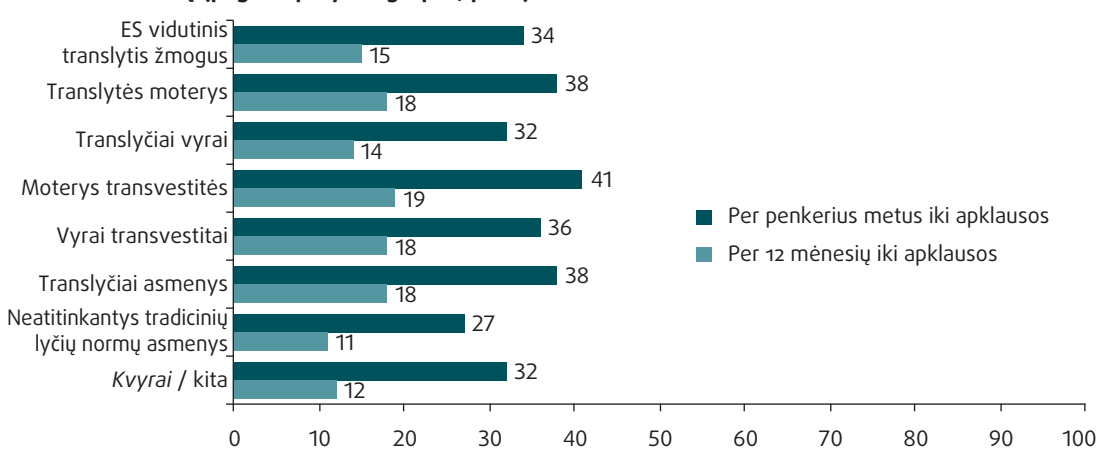
Ėminys. ES LGBT apklausos translyčiai respondentai, kurie per 12 mėnesių iki apklausos buvo fiziškai / lytiškai užpulti arba kuriems buvo grąsinama smurtu.

Šaltinis. FRA atlikta ES LGBT apklausa, 2012 m.

Kalbant apie smurtą, patirtą dėl bet kokios priežasties, ne vien dėl respondentų lyties tapatybės, translyčiai respondentai, palyginti su visų LGBT tapatybės grupių atstovais, dažniausiai nurodo, kad per abu apklausoje nurodytus laikotarpius – per penkerius metus ir per vienus metus – buvo užpulti arba jiems buvo grąsinama smurtu. 34 proc. visų translyčių respondentų patyrė smurtą arba jiems buvo grąsinama smurtu per penkerius metus iki apklausos ir 15 proc. patyrė smurtą arba jiems buvo grąsinama smurtu per 12 mėnesių iki apklausos.

Maždaug vienas iš 10 (8 proc.) translyčių respondentų buvo fiziškai arba lytiškai užpultas arba jam buvo grąsinama smurtu; jų nuomone, tai įvyko iš dalies dėl to arba tik dėl to, kad jie buvo palaikyti translyčiais žmonėmis. Per 12 mėnesių iki apklausos smurtą iš neapykantos dažniausiai patyrė apklausoje dalyvavusios translytės moterys (16 proc.), vyrai transvestitai (14 proc.) ir translyčiai žmonės (11 proc.).

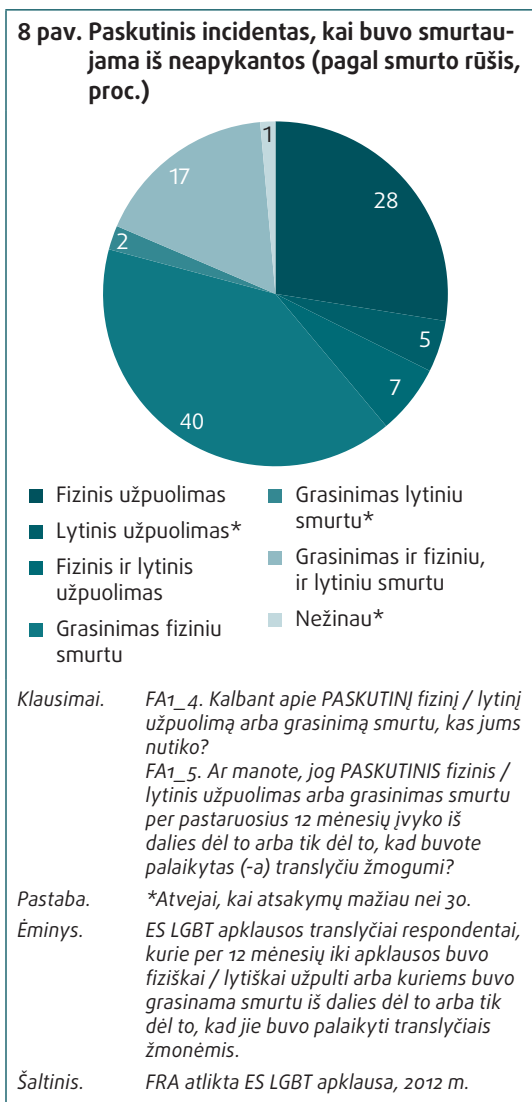
7 pav. Smurto ir grąsinimo smurtu paplitimas per pastaruosius penkerius metus ir per pastaruosius 12 mėnesių (pagal tapatybės grupes, proc.)

Klausimai. F1_A. Ar per pastaruosius 5 metus dėl bet kokios priežasties buvote fiziškai / lytiškai užpultas (-a) arba jums buvo grąsinama smurtu namie ar kur nors kitur (gatvėje, viešajame transporte, darbe ir pan.)? Taip.
FA1_2. Kada įvyko PASKUTINIS fizinis / lytinis užpuolimas arba grąsinimas smurtu? Per pastaruosius 12 mėnesių.

Ėminys. ES LGBT apklausos translyčiai respondentai.

Šaltinis. FRA atlikta ES LGBT apklausa, 2012 m.

Translyčiai respondentai dažniau nei kiti apklausoje dalyvavę LGBT nurodė pranešę policijai apie incidentą, kai buvo smurtaujama iš neapykantos. Vienas iš penkių asmenų (21 proc.) pranešė apie paskutinį incidentą, kai nukentėjo dėl neapykantos, o vienas iš keturių (24 proc.) – apie sunkiausią incidentą. Priežastys, dėl kurių apie incidentą nebuvo pranešta:

- didelis nepasitikėjimas policijos institucija: pusė respondentų apie incidentą nepranešė dėl to, kad manė, jog policija nesiims jokių veiksmų, o vienas iš trijų taip elgėsi dėl to, kad manė, jog policija nieko negali padaryti;
- baimė, kad policijos pareigūnų reakcija bus homofobiška ir (arba) transfobiška (nurodė daugiau nei vienas iš trijų respondentų);

- kalbant apie priekabiavimą iš neapykantos, respondentai dažniausiai nurodo, kad incidentas buvo nereikšmingas, nepakankamai svarbus, kad reikėtų pranešti, arba kad jiems niekada nekilo mintis apie jį pranešti.

Kai apie smurtą arba priekabiavimą iš neapykantos buvo pranešama ne policijai, o kitai organizacijai, daugiausia translyčių respondentų (daugiau nei pusė) apie tai pranešė LGBT organizacijai, vienas iš 10 – valstybės arba nacionalinei institucijai, pavyzdžiui, lygybę užtikrinančiai institucijai, ir (arba) apie 7–15 proc. – bendrai paramos aukoms organizacijai.

Daugeliu atvejų smurtautojai ir priekabiautojai yra nepažįstami vyriškosios lyties asmenys, veikiantys grupėmis. Neapykantos paskatinti incidentai beveik vienodai dažnai įvyksta uždaroje patalpoje ir lauke, o priekabiavimas iš neapykantos šiek tiek dažniau patiriamas uždaroje viešosiose erdvėse. Translyčiai respondentai dažniausiai nurodo, kad iš visų vietų, kurios yra lauke, daugiausia incidentų įvyksta gatvėje, aikštėje, automobilių stovėjimo aikštelėje ar kitoje viešojoje vietoje. Iš visų vietų, kurios yra patalpoje, daugiausia incidentų, kai smurtaujama iš neapykantos, įvyksta namuose, o incidentų, kai priekabiavama iš neapykantos, – darbovietėje. Vienas iš 10 paskutinių priekabiavimo incidentų įvyko e. paštu arba internete, įskaitant Facebook ir Twitter.

„Homofobija ir transfobija – žmogaus orumo pažeidimai. Homofobiškas ir transfobiškas požiūris yra nesuderinamas su vertybėmis ir principais, kuriais remiasi Europos Sąjunga, – kaip nustatyta Sutarties 2 straipsnyje.“

Europos Komisija (2013 m.), „Komisijos veiksmai padeda įgyvendinti LGBT teises“ (angl. „The Commission’s actions are making LGBT rights a reality“), SPEECH/13/424, Haga, 2013 m. gegužės 17 d.

Smurto ir priekabiavimo veiksmu yra pažeidžiama teisė į gyvybę, teisė į pagarbą fizinei ir psichinei neliečiamybei, taigi ir žmogaus orumui. Šias teises saugo ES pagrindinių teisių chartija.

Europos Parlamentas ragino valstybes nares „registruoti ir nagrinėti neapykantos nusikaltimus prieš LGBTI² asmenis ir priimti baudžiamuosius įstatymus, kuriais draudžiamas neapykantos kurstymas dėl seksualinės orientacijos ir lyties tapatybės“. Taip pat ir rekomendacijoje Rec(2010)5 Europos Tarybos valstybės narės yra raginamos „užtikrinti veiksmingą, greitą ir nešališką tiriamųjų nusikaltimų bei kitų incidentų

2 Santrumpa „LGBTI“ taip pat apima interseksualius asmenis. 2014 m. vasario 4 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl ES kovos su homofobija ir diskriminacija dėl seksualinės orientacijos ir lyties tapatybės veiksmų plano (2013/2183(INI)).

Lentelė. Per pastaruosius 12 mėnesių įvykusių incidentų, kai buvo smurtaujama iš neapykantos arba grasinama smurtu, vieta (proc.)

	Paskutinis	Sunkiausias
Mano namuose	8	9
Kitame gyvenamajame name, bute*	3	4
Mokykloje, universitete*	5	6
Darbovietėje*	3	4
Kavinėje, restorane, bare, klube	10	8
Automobilyje*	1	1
Viešajame transporte	9	7
Sporto klube*	0	0
Kitur patalpoje*	2	3
Gatvėje, aikštėje, automobilių stovėjimo aikštelėje ar kitoje viešojoje vietoje	46	43
Parke, miške*	3	4
LGBT susitikimų vietoje (pvz., klube, bare) ar renginyje (pvz., parade)*	2	1
Kitoje vietoje lauke*	5	7
Kita*	2	2

Klausimas. FA1_10; FA2_10. Kur tai atsitiko?

Pastaba. * Atvejai, kai atsakymų mažiau nei 30.

Ėminys. ES LGBT apklausos translyčiai respondentai, kurie per 12 mėnesių iki apklausos (paskutinis incidentas) arba per penkerius metus iki apklausos (sunkiausias incidentas) patyrė fizinį / lytinį smurtą arba grasinimą smurtu iš dalies dėl to arba tik dėl to, kad buvo palaikyti translyčiais žmonėmis.

Šaltinis. FRA atlikta ES LGBT apklausa, 2012 m.

tyrimą, kai yra pagrindo įtarti, kad pažeidėjo motyvas buvo aukos seksualinė orientacija ar lyties tapatybė". Joje valstybių narių taip pat prašoma „užtikrinti, kad <...> už tokius nusikaltimus atsakingi asmenys būtų patraukti atsakomybėn bei, jei būtina, nubausti siekiant išvengti nebaudžiamumo"³.

*„Buvau žeminamas, mušamas ir įžeidinėjamas man žinomų ir nežinomų žmonių, tačiau norėjau, kad mano aplinkos žmonės žinotų, kad esu žmogus kaip ir bet kuris kitas asmuo ir kad dėl savo seksualinės orientacijos nesu kitoks nei jie! Aš esu žmogus, asmuo. Didžiuojuosi būdamas gėjus. Niekada nemelavau ir ateityje nemeluosiu, kad ir kiek tai [man] kainuotų.“
(Translytis žmogus, gėjus, 29 metai, Bulgarija)*

FRA nuomonė

Kova su neapykantos paskatintu smurtu prieš translyčius žmones ir priekabiavimu prie jų

Vertindama nacionalinės teisės aktus, kuriais į nacionalinę teisę perkeliama 2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2012/29/ES, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai (ES aukų direktyvos), nuostatos, Europos Komisija turėtų ypatingą dėmesį skirti tam, ar atliekant asmeninį įvertinimą lyties tapatybė arba lyties raiška yra tinkamai nurodoma kaip aukų asmeninė savybė.

3 Europos Tarybos Ministrų komitetas (2010 m.), „Ministrų komiteto rekomendacija Rec(2010)5 valstybėms narėms dėl kovos su diskriminacija dėl seksualinės orientacijos ar lyties tapatybės priemonių“.

Jgyvendindamos ES aukų direktyvą, ES valstybės narės turėtų atkreipti dėmesį į dėl aukos lyties tapatybės padarytų nusikaltimų aukų apsaugos poreikį (vadovaudamosi direktyvos 9, 17 ir 56 konstatuojamosiomis dalimis). ES valstybės narės turėtų užtikrinti, kad, vadovaujantis ES aukų direktyvos 21 straipsniu, baudžiamojo proceso metu būtų gerbiama translyčių žmonių teisė į privatumą, įskaitant informaciją apie ankstesnes pavardes ir vardus, taip pat ankstesnę lytį.

ES valstybės narės turėtų apsvarstyti, kaip galėtų priimti baudžiamosios teisės nuostatas, kuriomis remiantis būtų užtikrinama apsauga nuo transfobinių nusikaltimų ir užtikrinama, kad teisėsaugos institucijų pareigūnai būtų išmokyti veiksmingai kovoti su transfobiniais nusikaltimais, įskaitant sąmoningumo su translyčiais žmonėmis susijusiais klausimais ugdymą.

ES valstybės narės turėtų imtis priemonių, kad nebūtų nutylimi neapykantos nusikaltimai, įskaitant nusikaltimus translyčiams žmonėms, kaip pabrėžiama 2013 m. gruodžio mėn. Teisingumo ir vidaus reikalų tarybos išvadose dėl kovos su neapykantos nusikaltimais, kuriose atsispindi 2013 m. Vilniuje įvykusios FRA pagrindinių teisių konferencijos išvados. Valstybės narės raginamos imtis atitinkamų priemonių, kad sudarytų sąlygas aukoms lengviau pranešti apie neapykantos nusikaltimus, taip pat, esant galimybei, apie juos pranešti per asociacijas, remiančias nukentėjusius asmenimis. Turėtų būti imamasi priemonių padidinti pasitikėjimą policija ir kitomis valstybės institucijomis. Todėl teisėsaugos institucijų pareigūnai turėtų būti mokomi nagrinėti incidentus, apie kuriuos praneša translyčiai žmonės, visų pirma padėti aukoms, ir sistemingai registruoti incidentus. Siekiant užtikrinti, kad kuo daugiau būtų pranešama apie nusikaltimus, taip pat būtų galima apsvarstyti galimybę apie incidentus pranešti per trečiąją šalį, pasitelkiant pilietinės visuomenės organizacijas, sudariusias daug institucijų ir organizacijų apimančias partnerystes.

ES valstybės narės turėtų užtikrinti, kad teisėsaugos institucijos, prisidėdamos prie pastangų surinkti kuo tikslesnius duomenis apie nusikalstamumą ir tuos duomenis suderinti (pavyzdžiui, pagal ES 2011–2015 m. statistikos veiksmų planą įsteigta Eurostato darbo grupė „Nusikalstamumo ir baudžiamosios teisenos statistika“), tinkamai registruotų ir tirtų dėl lyties tapatybės ir lyties raiškos padarytus neapykantos nusikaltimus ir dėl jų trauktų baudžiamojon atsakomybėn. Kad galėtų parengti faktais pagrįstas teises ir politikos priemones, valstybės narės turėtų rinkti statistinius duomenis apie nusikaltimų skaičių ir pobūdį, aukų lyties tapatybę (vadovaujantis Direktyvos 2012/29/ES 28 straipsniu ir 56 ir 64 konstatuojamosiomis dalimis), taip pat apie nuteistų nusikaltėlių skaičių ir apie tai, koks nuosprendis jiems paskelbtas.

Translyčių žmonių gyvenimas

„Manau, kad esu vyras, linkęs į moteriškumą ir turintis moters kūną. Kai apie tai kalbu su kitais, jie mano, kad esu beprotė. Žmogus yra arba vyras, arba moteris, ir basta! Tokiu atveju aš esu niekas.“ (Moteris transvestitė, 32 metai, Danija)

Iš apklausos rezultatų matyti, kad daugelis translyčių žmonių auga ir gyvena tokioje socialinėje aplinkoje, kurioje dažniausiai niekas nežino apie translyčių žmonių buvimą ir poreikius. Kai baimė, kurią sukelia nuolatinė viktimizacija ir diskriminacija, susipina su kitų žmonių, įskaitant savo šeimą, kolegas arba visuomenę, neišmanymu, apsisaugoti padeda slėpimasis arba vengimas būti matomam. Tačiau toks pasirinkimas neišvengiamai lemia tai, kad translyčių žmonių teisės yra dar mažiau pripažįstamos. Dėl stereotipų, susijusių su translyčių žmonių kasdienio gyvenimo ir teisių užtikrinimo realybe, ir neišmanymo formuojasi neigiamas visuomenės požiūris ir pasireiškia įvairaus intensyvumo smurtas – nuo kvailių juokų ir įžeidžiamų žodžių iki pavojingo priekabiavimo ir atskirties. Taip sukuriamas nematomas narvas ir kliūtys, trukdančios užtikrinti lygybę ir keliančios pavojų translyčių žmonių gyvenimui. Galiausiai, kaip nurodo translyčiai respondentai, jie yra piliečiai, manantys, kad jiems neleidžiama būti savimi.

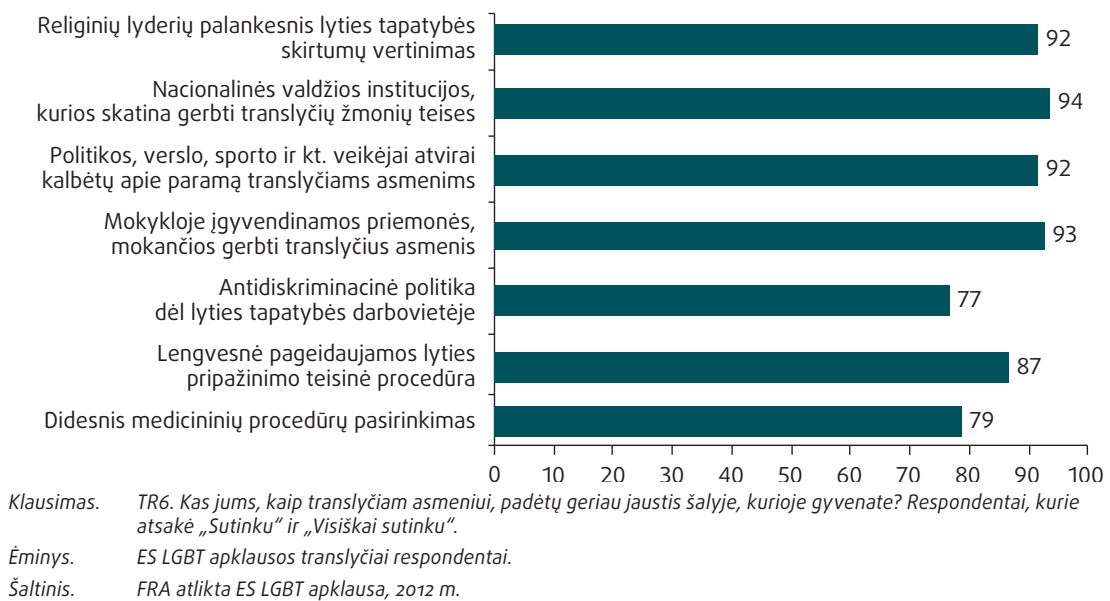
„Esu tikras, kad jei nebūčiau slėpęs, jog esu translytis žmogus, būčiau patyręs daugiau diskriminacijos ir priekabiavimų. Jei reikėdavo savo lytį nurodyti teisinėmis aplinkybėmis, aš ją nurodydavau, tačiau, be mano šeimos, sveikatos priežiūros personalo ir buvusių partnerių, niekas nežino, kad gimiau ne vyrų. Taigi galima sakyti, kad kol kas didelių sunkumų nepatyrėu, tačiau, be abejo, blogai yra tai, kad, siekdamas išvengti problemų, informaciją apie savo lytį turiu laikyti visiškai paslapyje.“ (Translytis vyras, 38 metai, Nyderlandai)

Translyčiai žmonės, gyvendami jiems nepalankioje aplinkoje, yra priversti prisitaikyti reikšdami savo lytį ir atitinkamai elgtis:

- trečdalis visų translyčių respondentų (32 proc.), bijodami išpuolių, grasinimų arba priekabiavimų, stengiasi savo lyties arba pageidaujamos lyties nereikšti per fizinę išvaizdą ir drabužius;
- pusė translyčių respondentų nurodo, kad, bijodami patirti šiuos dalykus, vengia tam tikrų vietų;
- beveik vienas iš penkių respondentų net savo namuose slepia esąs translytis, o šeši iš 10 stengiasi to nerodyti viešajame transporte.

Šiose išvadose pabrėžiama, kad kasdieniam translyčių žmonių gyvenimui daro įtaką plačiosios visuomenės socialinis požiūris ir reakcija į translyčius žmones. Dėl to jie negali naudotis savo teise

9 pav. Translyčių respondentų nuomonė apie tai, kas padėtų translyčiams žmonėms jaustis geriau (proc.)

į pagarbą jų privačiam gyvenimui, taigi kartu ir teise visose gyvenimo srityse, įskaitant viešumą, reikšti savo tapatybę.

„Translyčio asmens gyvenimas yra baisus; visą laiką stebiu, ar kas nors nesureaguos neigiamai, ir daugumoje viešų vietų, pavyzdžiui, viešajame transporte ir pan., turiu slėptis, t. y. vilkėti nuobodesnius ir laisvesnius drabužius nei norėčiau.“ (Transseksualas, 39 metai, Jungtinė Karalystė)

Keturi iš penkių translyčių respondentų teigia, kad šalyje, kurioje gyvena, labai retai arba gana retai yra įgyvendinamos palankios priemonės, kuriomis skatinama gerbti translyčių žmonių teises, pavyzdžiui, lygybės užtikrinimo veiksmų planai, viešosios kampanijos arba specializuotos paslaugos. Daugiau nei devyni iš 10 respondentų (94 proc.) sako, kad jei nacionalinės valdžios institucijos skatintų gerbti translyčių žmonių teises, jie, būdami translyčiai žmonės, jaustųsi geriau.

Diskriminacijos priežastis gali būti asmens lyties tapatybę arba lyties raišką patvirtinančių tapatybės dokumentų neturėjimas:

- vienas iš trijų translyčių respondentų per 12 mėnesių iki apklausos jautėsi diskriminuojamas, kai rodė savo asmens tapatybės kortelę arba kitą oficialų dokumentą, kuriame yra nurodyta lytis;
- beveik devyni iš 10 apklaustų asmenų (87 proc.) teigia, kad lengvesnės jų pageidaujamos lyties pripažinimo teisinės procedūros padėtų jiems išvengti nepatogumų.

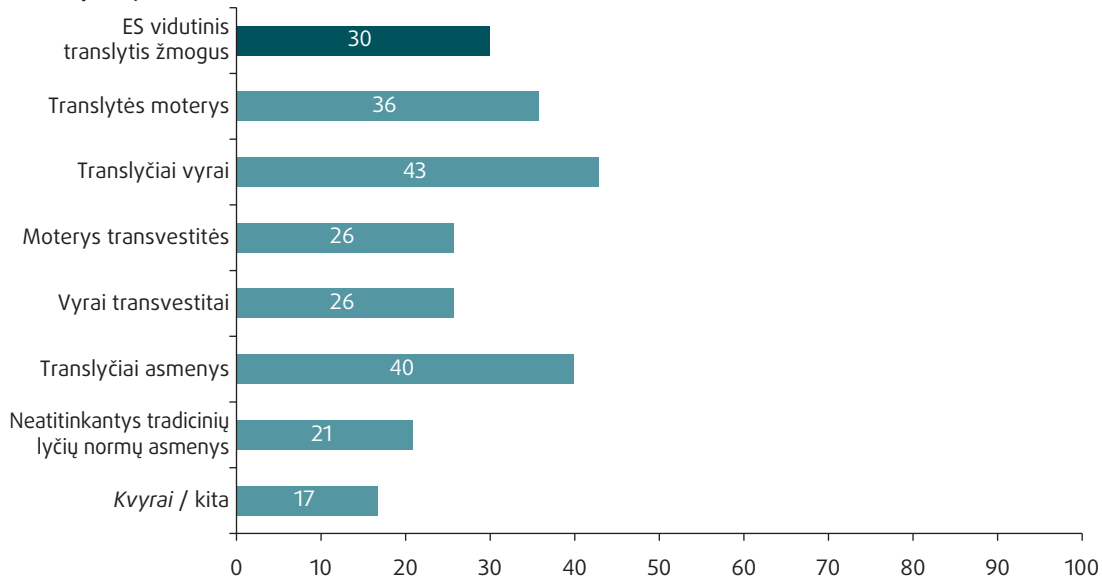
„Tik 35 Europos šalyse yra priimtos teisinės nuostatos dėl translyčių žmonių lyties tapatybės pripažinimo. 14 šalių translyčių žmonių gyvenimas yra de facto neteisėtas – pagal jų nuostatas translyčiai žmonės nepripažįstami. Pagal 21 Europos šalies įstatymus reikalaujama, kad translyčiai žmonės būtų sterilizuojami prieš pripažįstant jų lyties tapatybę. Kiti reikalavimai gali būti tokie: psichikos sutrikimų diagnozavimas, medicininis gydymas ir invazinė operacija, vertinimas, kiek laiko asmuo gyveno kaip turintis naują lyties tapatybę, buvo nevedęs (netekėjusi) arba išsiskyręs. Tokiais reikalavimais pažeidžiamas asmens orumas, fizinė neliečiamybė, teisė sukurti šeimą ir teisė nepatirti nežmoniško ar žeminančio elgesio.“

Tinklas „Transgender Europe“ (TGEU, 2014 m.), „Translyčių žmonių teisių žemėlapis ir indeksas (2014 m.)“ (angl. Trans Rights Europe Map & Index 2014), www.tgeu.org/Trans_Rights_Europe_Map

Europos Tarybos rekomendacijoje CM/Rec(2010)5 pabrėžiama, kad valstybės narės turėtų imtis tinkamų priemonių asmens lyties keitimo visiškam teisiniam pripažinimui visose gyvenimo srityse užtikrinti, visų pirma sudaryti galimybes greitai, skaidriai ir prieinamai keisti asmens oficialiuose dokumentuose nurodytą vardą, pavardę ir lytį. Joje taip pat teigiama, kad „anksčiau nustatyti reikalavimai, įskaitant fizinės prigimties pokyčius dėl lyties keitimo teisinio pripažinimo, turėtų būti nuolat peržiūrimi siekiant pašalinti žeminančius reikalavimus“.

Daug translyčių žmonių patiria didelę prastos fizinės ir protinės sveikatos riziką. Iš keleto atliktų tyrimų matyti, kad daug translyčių žmonių galvoja apie savižudybę, juos kamuoja depresija, nerimas, jie žalojasi ir netgi bando žudyti.

10 pav. Translyčiai respondentai, kurie jautėsi diskriminuojami per 12 mėnesių iki apklausos, kai reikėjo parodyti oficialų dokumentą, kuriame yra nurodyta jo savininko lytis (pagal tapatybės grupes, proc.)

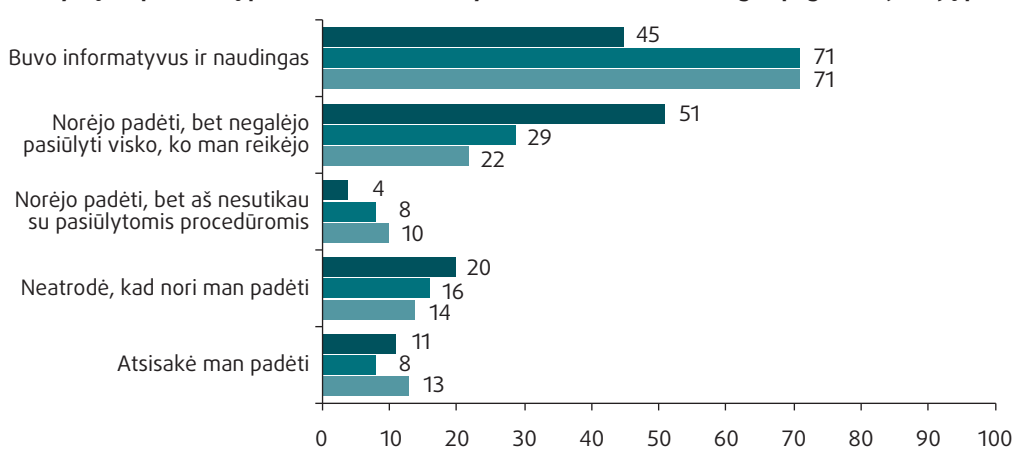

Klausimas. C4. Ar per pastaruosius 12 mėnesių kurioje nors iš išvardytų situacijų jūs asmeniškai jautėtės diskriminuojamas (-a) dėl to, kad esate translytis žmogus: - K. Kai rodėte savo tapatybės kortelę ar kitą jūsų lytį nurodantį oficialų dokumentą.

Ėminys. ES LGBT apklausos translyčiai respondentai, kurie per 12 mėnesių iki apklausos turėjo parodyti oficialų dokumentą, kuriame yra nurodyta jo savininko lytis.

Šaltinis. FRA atlikta ES LGBT apklausa, 2012 m.

11 pav. Translyčių respondentų patirtis ieškant translyčiams žmonėms reikalingos pagalbos (atvejų proc.)

■ Bendrosios praktikos gydytojas ■ Psichologas ar psichiatras ■ Kitas specialistas ar priežiūros paslaugų teikėjas

Klausimai. TR1. Ar kada nors ieškojote psichologinės ar medicininės pagalbos dėl to, kad esate translytis asmuo? Taip. TR3. Į ką kreipėtės pagalbos ir koks buvo rezultatas? (Paslaugų teikėjai ir atsakymų kategorijos išvardyti paveiksle; atsakymų kategorija „Man tai netinka“ neįtraukta).

Ėminys. ES LGBT apklausos translyčiai respondentai.

Šaltinis. FRA atlikta ES LGBT apklausa, 2012 m.

Kad kūnas atitiktų lyties tapatybę, kai kurie (ne visi) translyčiai žmonės pradeda lyties keitimo procesą, dažnai vadinamą „pereinamuoju“.

Du iš penkių translyčių respondentų (39 proc.), ypač iš priklausančiųjų mažesnes pajamas gaunančiųjų kategorijai ir neturinčiųjų darbo, ieškojo medicininės arba psichologinės pagalbos, kad galėtų patenkinti su lyties tapatybe susijusius poreikius. Respondentų pagalbos ieškojimo patirtis labai skiriasi: septyni iš 10 (71 proc.) nurodo, kad psichologų, psichiatrų arba kitų specialistų ar sveikatos priežiūros paslaugų teikėjų darbą vertina palankiai. Tačiau mažiau nei pusė (45 proc.) respondentų yra patenkinti suteiktomis paslaugomis, kai kalbama apie bendrosios praktikos gydytojus. Vienas iš penkių (20 proc.) asmenų nurodo, kad neatrodė, jog jų bendrosios praktikos gydytojas nori padėti, o vienas iš 10 (11 proc.) teigė, kad jis paprasčiausiai atsisakė padėti.

Pusė (52 proc.) asmenų, kurie neieškojo psichologinės arba medicininės pagalbos, tokios pagalbos paprasčiausiai nenori arba ji jiems nėra reikalinga. Ypač priežiūros paslaugų nenori arba jos nėra reikalingos tokioms respondentų grupėms kaip vyrai transvestitai ir moterys transvestitės, neatitinkantys tradicinių lyčių normų asmenys ir „kvyrai“ / kiti respondentai. Trečdalis translyčių vyrų (33 proc.) ir translyčių moterų (37 proc.) taip pat nurodo, jog nenori psichologinės arba medicininės pagalbos dėl to, kad yra translyčiai žmonės. Respondentai, kurie nenori psichologinės arba medicininės pagalbos arba kuriems ji nėra reikalinga ir jie kol kas dėl jos nesikreipė, pateikia daug priežasčių,

kodėl neieškojo pagalbos, pavyzdžiui: neišdrįso to padaryti, nežinojo, kur kreiptis, arba bijojo susidurti su priežiūros paslaugų teikėjų išankstiniu nusistatymu. Beveik keturi iš penkių (79 proc.) translyčių respondentų teigia, kad jei būtų daugiau medicininio gydymo galimybių, tai padėtų jiems, kaip translyčiams žmonėms, gyvenime jaustis geriau.

FRA nuomonė

Teisinio lyties pripažinimo užtikrinimas

Kaip paaiškėjo atlikus apklausą, daugeliui translyčių respondentų gyventi normalų socialinį gyvenimą trukdo tai, kad sunku gauti jų lyties tapatybę ir lyties raišką atitinkančius tapatybės dokumentus. ES valstybės narės turėtų užtikrinti asmens pageidaujamos lyties, įskaitant pakeistą vardą, socialinio draudimo numerį ir kitus tapatybės dokumente nurodomus lyties rodiklius, visišką teisinį pripažinimą.

Lyties pripažinimo procedūra turi būti prieinama, skaidri ir veiksminga, jai vykstant turi būti užtikrinama pagarba žmogaus orumui ir laisvei. Visų pirma teisinio lyties pripažinimo procese neturi būti reikalaujama, kad asmuo būtų išsiskyęs ir kad būtų atliekamos medicininės intervencijos, tokios kaip sterilizacija.

ES valstybės narės turėtų visiškai pripažinti kitų ES valstybių narių išduotus su teisiniu lyties pripažinimu susijusius dokumentus ir priimtus sprendimus, kad translyčiai žmonės galėtų lengviau naudotis teise laisvai judėti ES.

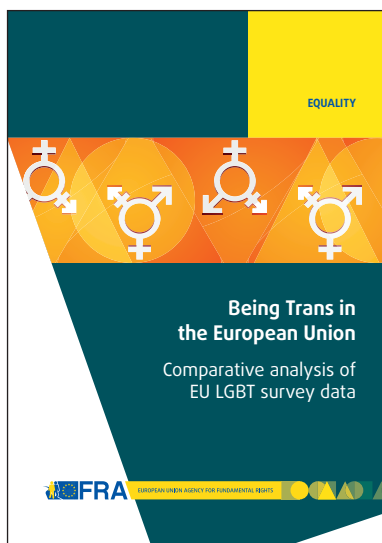
Metodika

ES LGBT apklausa atlikta 2012 m. naudojantis elektroniniu anoniminiu klausimynu, kuris buvo daugiausia reklamuojamas su LGBT susijusiose elektroninėse ir socialinėse žiniasklaidos priemonėse. Taikant šią metodiką sukauptas empirinės informacijos apie LGBT asmenis kiekis – lig šiol didžiausias Europoje ir pasaulyje. Ataskaitoje ir šioje santraukoje yra pateikiamas 18 metų amžiaus ir vyresnių translyčių respondentų, kurie naudojami internetu, buvo informuoti apie apklausą ir nusprendė joje dalyvauti, požiūris, patirtis ir nuomonė. Nors iš rezultatų negalima spręsti apie visų ES gyvenančių translyčių žmonių padėtį, labai didelis imties dydis reiškia, jog tikėtina yra tai, kad iš rezultatų matomos tendencijos labai atitinka tas, kurias nurodo ES translyčiai žmonės.

Apklausoje duomenims buvo taikoma svertinių reikšmių suteikimo metodika, siekiant užtikrinti pusiausvyrą atsižvelgiant į tai, kad nėra patikimų statistinių duomenų apie ES gyvenančių translyčių žmonių skaičių, taip pat siekiant užtikrinti, kad poveikis dėl per didelio kai kurių valstybių narių atstovavimo imtyje būtų kuo mažesnis. Šia procedūra užtikrinama, kad kiekvienos ES valstybės narės translyčių žmonių nuomonė apklausoje rezultatuose būtų pateikiama proporcingai, atsižvelgiant į šalies gyventojų skaičių. Šiuo tikslu buvo daroma prielaida, kad translyčių respondentų ir translyčių žmonių pogrupių procentinė dalis visų apklausoje respondentų skaičiuje kiekvienoje valstybėje narėje yra vienoda, ir šia prielaida remtasi apskaičiuojant visas reikšmes (visas aprašymas pateikiamas pagrindinės ataskaitos 2 priede).

Daugiau informacijos apie taikytą metodiką galima rasti FRA ataskaitos apie translyčių žmonių padėtį *Being Trans in the European Union: Comparative analysis of EU LGBT survey data* (Translyčių žmonių padėtis ES. ES LGBT apklausoje duomenų lyginamoji analizė, 2014 m.) 1 priede; žr. adresu <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/being-trans-eu-comparative-analysis>.

Šiais laikais translyčiai žmonės arba asmenys, kurių lyties tapatybė ir (arba) lyties raiška skiriasi nuo lyties, kuri jiems buvo priskirta gimus, visoje Europos Sąjungoje (ES) dažnai patiria diskriminaciją, priekabiavimą ir smurtą. Dėl tokios tikrovės atsiranda baimė, dėl kurios daug žmonių slepia arba maskuoja tai, kokie jie yra iš tikrųjų. Šioje ataskaitoje nagrinėjami vienodo požiūrio užtikrinimo neatsižvelgiant į seksualinę orientaciją ir lyties tapatybę ir diskriminacijos dėl seksualinės orientacijos ir lyties tapatybės klausimai. Joje analizuojami duomenys apie ES lesbiečių, gėjų, biseksualų ir translyčių asmenų (LGBT) apklausoje dalyvavusių 6 579 translyčių respondentų patirtį; šioje apklausoje sukauptas lig šiol didžiausias empirinių duomenų kiekis. Atlikusi šią analizę, FRA nustatė, kad, išskyrus kelias išimtis, daugiausia diskriminacijos, priekabiavimų ir smurto patiria translyčiai žmonės, palyginti su visais LGBT pogrupiais.

Kad būtų galima sukurti įtraukią ir sanglauda pagrįstą visuomenę, būtina sudaryti galimybę visiems asmenims lygiomis teisėmis dalyvauti visame visuomenės gyvenime ir užtikrinti jų nediskriminavimą. Šiuo požiūriu ES LGBT apklausos rezultatai rodo nerimą keliančią kasdienybę. Iš jų matyti, kad užtikrinti translyčių žmonių lygybę – kol kas sunkiai pasiekiamas tikslas. Tačiau ši ataskaita skelbiama tokiu metu, kai vis daugiau ES valstybių narių imasi veiksmų siekdamas viešinti ir apsaugoti translyčių žmonių pagrindines teises. Šioje apklausoje surinkti faktai ir jų analizė turėtų būti naudinga politikams ir politikos formuotojams stengiantis kurti teisės aktus, politiką ir strategijas, kurios padėtų geriau apsaugoti šias teises.

Papildoma informacija:

Visa FRA ataskaita apie translyčių žmonių padėtį *Being Trans in the European Union: Comparative analysis of EU LGBT survey data* (Translyčių žmonių padėtis ES. ES LGBT apklausos duomenų lyginamoji analizė, 2014 m.) pateikiama adresu <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/being-trans-eu-comparative-analysis>.

Visa LGBT apklausos ataskaita *EU LGBT survey – European Union lesbian, gay, bisexual and transgender survey – Main results* (Europos Sąjungos lesbiečių, gėjų, biseksualų ir translyčių asmenų apklausa. Pagrindiniai rezultatai, 2014 m.) pateikiama adresu <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/eu-lgbt-survey-european-union-lesbian-gay-bisexual-and-transgender-survey-main>.

LGBT apklausos ataskaitos santrauka *EU LGBT survey – European Union lesbian, gay, bisexual and transgender survey – Results at a glance* (ES LGBT apklausa. Europos Sąjungos lesbiečių, gėjų, biseksualų ir translyčių asmenų apklausa. Apibendrinti rezultatai, 2013 m.) pateikiama adresu <http://fra.europa.eu/en/publication/2013/eu-lgbt-survey-european-union-lesbian-gay-bisexual-and-transgender-survey-results> (taip pat prancūzų ir vokiečių kalbomis).

Su LGBT susijusios FRA veiklos apžvalga pateikiama adresu <http://fra.europa.eu/en/project/2011/homophobia-transphobia-and-discrimination-grounds-sexual-orientation-and-gender>.

FRA – EUROPOS SAJUNGOS PAGRINDINIŲ TEISIŲ AGENTŪRA

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Viena – Austrija
Tel. +43 158030-0, faks. +43 158030-699
fra.europa.eu; info@fra.europa.eu
[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)
[linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)
twitter.com/EURightsAgency

© Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra, 2014 m.
Nuotrauka: © Shutterstock

ISBN 978-92-9239-750-0